

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ

Δ.Π.ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΡΟΝΟΣ Ε΄.

ΑΘΗΝΑ, Κυριακή 21 του Γενάρη 1907

ΓΡΑΦΕΙΑ: Δρόμος Οικονόμου αριθ. 4 | ΑΡΙΘ. 231

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΨΥΧΑΡΗΣ. Η άρρωστη δούλα (συνέχεια).
Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ. Βερναρδάκης.
ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ. Άλήθειες και ψέματα. —
Ψεύτρα αγάπη.
ΓΙΑΓΚΟΣ ΧΑΤΖΗΣ. Το γυναικείο Σπυριδούλας.
Δ. ΤΑΝΤΑΛΙΔΗΣ. «Πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολή».
ΝΙΚΟΣ ΒΕΗΣ. Νέα βιβλία—'Ελευσίς Φίλιου.
ΠΟΙΗΜΑΤΑ. Ν. Χαντζάρας, Λόεγγριν.
ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ — Ο,ΤΙ ΘΕΛΕΤΕ — Η ΚΟΙΝΗ
ΓΝΩΜΗ— ΦΟΝΟΠΑΖΑΡΟ — ΒΑΡΒΑΡΟΠΑΖΑΡΟ —
ΧΩΡΙΣ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΟ.

ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ

Θά δείχνει πώς ξεχωρίζουμε από τους αμελή-
τητους διχτυρογράφους κι από τους σατυρογράφους
τους ελαφροσυνείδητους των εφημερίδων, ανάμεσα
σέ άλλα, και τούτο· ο φόρος της τιμής πρὸς τὸ ἔρ-
γο ἀνθρώπων πού πραγματικά δουλέψανε γιὰ κάτι,
ὅσο κι ἂν εἶναι τὸ ἔργο τούτο πολέμιον τοῦ δικοῦ
μας και ἀσυμβίβαστο πρὸς τὰ ἰδανικά μας. Ὁ
Βερναρδάκης πέθανε μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, γέρος
παὶ καὶ κουρασμένος, μοναχικός, ἐξόριστος, ἀποσυρ-
μένος στὸ νησί του· ἀπογοητευμένος, ὁ ἄνθρωπος
πού τίποτα δὲν εἶχαν ἱκανὸ νὰ τὸν γοητέψῃ ὅσο
ζούσε· φαρμακωμένος, ὁ ἄνθρωπος πού κάθε ἄλλο
μπορεῖς νὰ τοῦ πῇς παρὰ πὼς γλυκὰ μιλοῦσε γιὰ
τὰ ἔργα, δὲ λὲω τῶν ἐχθρῶν του καὶ τῶν ἀδιάφο-
ρων, μὰ καὶ τῶν ὁπαδῶν του καὶ τῶν φίλων του ἀ-
κόμα. Ὅπως κι ἂν ἔζησε, εἶταν ἕνας ἄνθρωπος·
χαρχιτῆρας ἔδειχνε ὁ λόγος του, καὶ σοφία ἡ γνώμη
του. Καὶ δὲν εἶναι ὁ θάνατός του τώρα πού μᾶς φέρ-
νει νὰ δηλώσουμε τὸ σέβας μας.

Πολλὲς φορές ὅσο ζούσε, μᾶς ἔθεε τὸ νόμα του
μὲ τιμὴ στὴν ἔκρη τοῦ κοντυλιοῦ μας, καὶ δὲ φο-
βηθήκαμε τιμητικά νὰ τὸ σημειώσουμε. Δυὸ ἀπὸ
τοὺς κορυφαίους μέσα στὸν ἀγῶνα μας, ὁ Παλλῆς
κι ὁ Ἐφταλιώτης, νομίζω πὼς τοῦ ἀφιέρωσαν ἔργα
τους, σὰ νὰ εἶπανε μαθητὰδες του. Καὶ βέβαια, τί
παράξενο, μὰ καὶ μαζί τί σημαντικό, καὶ τί χα-
ραχτηριστικὸ γιὰ τὸν ἀγῶνα μας! Ὁ Βερναρδάκης,
ἕνας ἀπὸ τὰ καυχήματα τῆς καθαρῆς καὶ πύργος
τῆς δασκαλικῆς σοφίας ἀπὸ τοὺς ψηλότερους, εἶ-
ναι μαζί κ' ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπίσημους διαλαλη-
ταδες τῆς ἀλήθειας τῆς δημοτικῆς μας γλώσσας,
σὰν τὸ Ροῖδης καὶ σὰν τὸ Ζαμπέλιος καὶ σὰν τὸ Χα-
τζιδάκι καὶ σὰν ἄλλους ἀκόμα· μὲ τὴν καθαρῆ-
σά του διαμαρτυρήθηκε γιὰ τὴν ἀγνότητα τῆς
συκοφαντημένης, καὶ ὑποστήριξε τὰ παραγνωρισμένα
της δικαιώματα.

Πολλὲς φορές, σὲ χρόνια περασμένα, μοῦ ἔτυχε
σὲ ἔθρονα μου νὰ θεμελιώσω τὴν ἰδέα μου ἀπάνου σὲ
λόγια ἐκείνου. Ὁ ἴδιος ὁ Ψυχάρης, γράφοντας τὸ

«Ταξίδι» του λογικώτατο θὰ εἶπεν, νὰ στοχάζεται
τὸ συγγραφεὶα τοῦ «Ἐλεγχου ψευδαττικισμοῦ» ὡς
ἕνα ἀπὸ τοὺς μὴ λλόμενους ὑποστηρικτὲς του. Ὅμως
ἄλλο ἢ λογικὴ, καὶ ἄλλος ὁ κόσμος. Ὁ Βερναρ-
δάκης ἀντιστάθηκε καὶ τοῦ Ψυχάρη. Τὸ ἔγγραμμάς, καὶ
στὸ θνητὸ πού ραντάζει σὰν ἀρνάκι, καὶ στοὺς Βερ-
ναρδάκηδες, εἶναι κάτι πολὺ περισσότερο σύνθετο,
καὶ πολὺ λιγώτερο εὐκολοπροσδιόριστο παρ' ὅσο
μπορεῖ νὰ ὑποθέτουν οἱ Ὁράτιοι τοῦ Σαίξπηρ μὲ τὴς
φιλοσοφίας τους.

Καὶ στὸν καιρὸ μας τούτο πού ἡ ψυχολογικὴ
ἐπιστήμη κατάντησε μέσα στὰ βαθιά τοῦ ἐνός, τοῦ
ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου νὰ βρῇ δυὸ κέντρα ψυχικῆς
ἐνέργειας, ὅπως διόλου διαφορετικὰ καὶ ἀνεξάρτητα
σχεδὸν τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, τὸ ἕνα πού προβάλλ-
ει στὸ φῶς καὶ εἶν' εὐκολοχάρακτο, τὸ ἄλλο πού
χάνεται στὰ σκότη καὶ δύσκολα ξεδιπλώνεται, γεν-
νημένο ἀπὸ λογῆς ὁρμές, πρέπει κανεὶς νὰ εἶναι
προσημερικής ἀφέλειας παιδί καὶ πλάσμα μυθικῆς
ἀδιαβασίας γιὰ νὰ πορῇ μὲ τὰ παράξενα τούτα, ἢ
γιὰ νὰ γυρεῇ (σὲ ἄλλο κύκλο ἰδεῶν) τὰ ἀπλά καὶ
τὰ στρογγυλά στὸν κόσμο τὸν πολυπρόσωπο καὶ στὸ
δίψυχο τὸν ἄνθρωπο, καὶ πολὺ περισσότερο στὸν κό-
σμο τοῦ ἰδανικοῦ, στὴν τέχνη, στὴν ποίηση, στὴς
ἐνέργειες δηλαδὴ πού ζοῦνε καὶ τρέφονται κατ' ἐ-
ξοχὴν ἀπὸ τὰ λεπτότερα καὶ τὰ βαθύτερα καὶ τὰ
σκοτεινότερα προβλήματα τῆς ζωῆς.

Ὁ Βερναρδάκης εἶχε μέσα του κάτι τι μερστο-
φελικό. Τίποτε δὲν τὸν ἀνάπαυε, καὶ σὲ τίποτε ἀπὸ
τὰ δικὰ μας ἔδινε διάθεση νὰ ἀναγνωρίσῃ
κάποιαν ἀξία. Καὶ καθὼς τὰ δικὰ μας τὰ πράγμα-
τα δὲν εἶναι γιὰ νὰ θρίψουν τις ἐλπίδες καὶ γιὰ νὰ
δικαιώσουν τις παρηγορίες, καὶ καθὼς ἡ παιδεία
τοῦ Βερναρδάκη ἔλαμπε ξεχωριστὴ καὶ ἀκέρια μέσα
στοὺς κάθε λογῆς μισοὺς ἀναμειγμένους καὶ πασαλειμ-
μένους, ὁ νοῦς τοῦ Βερναρδάκη, πού τὰ κύρια συ-
στατικά του εἶταν ἡ ἀρνήσις καὶ ὁ πόλεμος, δει-
χνονταν ἔκτι παραπάνου ἀπὸ ὅ,τι πραγματικά εἶ-
ταν· κ' ἐνῶ ἀπὸ τὴ μιά μεριά ἔγεννοῦσε θυμὸς καὶ
μίσση ἐναντίον του, ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ μεριά βρῆς
τυπώνονταν, σὰ μιά βαθειὰ δυσκολόσβουστη βοῦλλα,
κ' ἔδειχνε σὰ νὰ εἶταν ἴδια ἡ ἀγέλαστη φωνὴ τῆς
ἀλήθειας.

Ὁ Βερναρδάκης εἶταν πεσσιμιστής, φυσικά.
Ὁ ἄγαπημένος του φιλόσοφος, ὁ Σοπενάουερ. Αὐτὸν
ἐμελέτησε καὶ αὐτὸν ἀγάπησε στὴ νόστη του. Καὶ
ὅταν τύχαινε νὰ τοῦ τὸν θυμίσῃς, ἐλαφρύνονταν κάπως
ἡ ὄψη του. Ὁ ἀγαπημένος του ποιητῆς εἶταν ὁ
Εὐριπίδης, ὁ ἀγέλαστος καὶ πῶς μισόκοσμος ἀνά-
μεσα στῶν ἀρχαίων χρόνων τοὺς μουςόληπτους. Γι'
αὐτὸ καὶ ἡ μελέτη πού ἀφιέρωσε στὸν Εὐριπίδην
μέσα στὴν ἐκδόσή του τῶν «Φοινισσῶν» μοιάζει σὰν
ἀριστοῦργημα· μαζί κριτικὴ ἐρμηνευτικὴ καὶ κριτι-
κὴ λογοτεχνικὴ καὶ αἰσθητικὴ καὶ ρητορικὴ καὶ πο-

λεμικὴ καὶ πολυγλωσσία καὶ λίβελλος καὶ ἐγκώμιο.
Μιλεῖ γιὰ τὸν Εὐριπίδην σὰ νὰ εἶπνε σύγχρονος καὶ
σύντροφός του, μὲ πλάτος καὶ μὲ θέρμη ἀσυνήθιστα.
Τὸν κρίνει ἐλεύθερα δίχως νὰ κυριεύεται ἀπὸ τις
γνώμες τῶν Εὐρωπαίων Ἑλληνιστῶν καὶ κριτικῶν,
καὶ τῶν περιφημότερων ἀπεναντίας γενναῖα ἀντι-
στέκεται σὲ κείνους πού γυρίψανε νὰ κατεβάσουν
τὴν ἀξία τοῦ φιλοσοφοῦ ποιητῆ· ἀποκάτου ἀπὸ τις
γνώμες τους δὲ διστάζει νάβρῃ καὶ κακῆς πίστεως
ἀκόμα ἐλαττήρια, κι ὅταν ἀναφέρῃ τὸν Ἀριστοφά-
νη, τὸν τρανὸ περιγελαστὴ καὶ πολέμιον τοῦ Εὐρι-
πίδην, σὰ νὰ ξεχνᾷ τὴ μεγάλη τοῦ καιροῦ ἀπόστα-
ση, μιλεῖ γιὰ τὴ ζήλια τοῦ περίφημου κωμικοῦ μὲ
τὸν ἴδιο τόνο πού θὰ μιλοῦσε δὲν ξέρω γιὰ ποῖο
τάχα ἐλάττωμα τοῦ θανασιμώτερου ἀπὸ τοὺς ἀντι-
παλούς του, κανενὸς Κόντου ἢ κανενὸς Χατζιδάκι.

Σὲ μιά κριτικὴ τοῦ ἐκθεστῆ πού τὴν ἔγραψε στὰ
1862 εἰσηγητῆς διωρισμένος τοῦ Βουτσιναίου ποιητι-
κοῦ διαγωνισμοῦ καὶ πού ἀνάμεσα σὲ κάποιες στε-
νὲς ἢ συζητήσιμες γνώμες βλέπεις ἐκεῖ τὸ κοντύλι
τοῦ κριτικοῦ καὶ τοῦ λογοτέχνη πού σὲ συνεπαίρνει
καὶ σοῦ ξυπνᾷ τὴ σκέψη, βρίσκει· ἕνας ὥραϊος χα-
ραχτηρισμὸς τοῦ Μπαῦρον. Σοφιστὴ τοῦ πάθους τὸν
ὀνομάζει. Μὰ τί ἄλλο τάχα νὰ εἶπνε κι ὁ Βερ-
ναρδάκης παρὰ ἕνας σοφιστῆς τοῦ πάθους;

Δὲν πρέπει νὰ ζητᾷμε στὸ ἔργο του τὸ παναρ-
μόνιο ταίριασμα τοῦ Πιχθους μαζί καὶ τοῦ Λόγου,
τὸ ταίριασμα πού μᾶς ἀνάπτει κάποτε ὥραϊα σὲ
κάποιον τοῦ ἔθρου ὁ Ψυχάρης, τὸ ταίριασμα πού
γεννᾷ τὰ θάνατα ἔργα. Τὸ πάθος εἶναι μαζί ἡ δύ-
ναμη καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ Βερναρδάκη. Τὸ πάθος
τόνε κάνει νὰ γίνετα σοφιστῆς· τὸ πάθος τόνε φέρ-
νει νὰ δειχνετα ποιητῆς. Τὸ πάθος τὸν παρακί-
νησε νὰ συγγράψῃ τὸν πολυσέλιδον «Ἐλεγχον τοῦ ψευ-
δαττικισμοῦ» γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὸ περίφημον βιβλίον
τῶν «Γλωσσικῶν Παρατηρήσεων».

Δὲν εἶμαι κατὰλληλος νὰ διατιμῶ τί ἀξίζει
μέσα σ' αὐτὸ ὁ Ἑλληνιστῆς πολέμιος τοῦ Κόντου.
Ἄλλως τε καὶ τὴν εἶπα κάποτε τὴν ἐντύπωσή μου
γι' αὐτὸ, μιλώντας γιὰ τὴν ἐξοχὴ συγγραφή τοῦ
Φωτιστῆ πρὸς τῆς Παιδείας μας. Εἶρω μονάχα πὼς
μέσα ἐκεῖ ὁ Βερναρδάκης ἔχυσε ὅλο του τὸ φαρμά-
κι, ὅλο του τὸν πεσσιμισμὸ, ὅλη του τὴ σκέψη τὴν
ἀρνητικὴ, μὰ καὶ μαζί ὅλη του τὴ σοφία, καὶ ὅλη
τοῦ τὴν πολεμικὴ τέχνη, καὶ ὅλη τὴν κριτικὴ
τοῦ εὐφυῆ, τὴν πολλὰς φορές ἀσύγκριτη. Εἶναι
κάποιες του σελίδες γιὰ τὰ τωρινὰ καὶ γιὰ ταῦρια-
νὰ τῆς ἐθνικῆς μας λογοτεχνίας, καὶ τῆς προκοπῆς
ἐν γένει, πού ἀξίζει νὰ μένουν ἀλησμόνητες.

*

Ἄλλὰ μήπως μὲ τὸν Κόντο μοναχὰ χτυπήθη-
κε; Ἡ μοῖρα του καὶ ἡ χολὴ του τὸν ἔφερνε νὰ δο-

κιμάζω το σπαθί (του και να βγαίνει στο κονταροχτύπημα, πολεμώντας πρόσωπα και ιδέες, ξένους και δικούς του, κατά την ώρα και κατά την περίπτωση. Πολύκροτα τα μαλλώματά του με το Χατζιδάκι. Μου είπε κάποτε για τον «Κοραή» του Θερεσιανού πως όλα κανείς τα βρίσκει μέσα σ' αυτό το σύγγραμμα· μόνο για τον Κοραή δε βρίσκει τίποτα. Τη σοφία του Κοραή την τιμούσε και τη διαλαλούσε· μα και κείνον δεν τον εβρίσκε απαλλαγμένο από τη χοντρή πρόληψη που θεωρεί βάρβαρη τη γλώσσα του λαού και που τόσα κακά μας προξένησε. Σολωμό και σολωμικούς δεν υπόφευε. Μα μήτε και οι Σούτσοι, μήτε και οι Ραγκαβήδες, οι δπαδοί της φαναριώτικης σχολής του γιόμιζαν το μάτι. Ο Σ. Ζαμπέλιος δεν ήξερε τί έγραφε στο έργο του «Πόθεν ή λέξις τραγουδῶ». Του Βικέλα του έψαλε τον αναβελόμενο. Πικρότατα φανέρωσε την αντιπάθειά του κατά του Βαλαωρίτη. Αν ρωτάτε και για το Ραΐδη, δεν έλαβε καιρό να άπαντήση στις άναησιές του. Του Κρουμπάχερ το κήρυγμα για τη γλώσσα μας τον εξέρεθισε· μάθαμε πως πήρε να τάποκριθῇ· μα δεν τον άφισαν τα χρόνια. Και με φίλους του ακόμα, σαν τον Πανταζίδη, λογομάχησε.

Όταν ο Βλάχος, εισηγητής του Φιλαδελφείου, θέλησε να μιλήσῃ για τη νέα μας ποίηση, έδω και δεκάξη χρόνια, σαν κριτικός, και σε γλωσσολόγος τάχα, και χρίος μου θεωρήσα, νέος έγώ, να του άποκριθῶ με κάμποσα ἔθρα μου στην «Εφημερίδα» του Κορομηλά, ο Βερναρδάκης έγραψε τότε σ' ένα φίλο του· «Αὐτά κανείς δεν τὰ ξέρει καλά, οὔτε ο Άγγελος.» Όσο για τους ποιητές που φάνηκαν από το 1880 και πέρα, τους έριχνε όλους ανάκατα στο ίδιο καταφρονετικό καλάθι. Το θεώρησα ως δείγμα εξαιρετικής προσοχής προς ἐμέ όταν κάποτε μου μίλησε συγκαταβατικά για ένα ποίημά μου στα «Μάτια της ψυχῆς μου», το «Κήρυγμα των Ὑδραίων», το πρώτο του και τελευταίο μιλημα για στίχους μου. Μίσε' άπ' όλη την ποίηση των νεώτερων Ἑλλήνων δυό έργα κήρυξε δημοσίῃς άριστουργήματα: το «Φιλί» του Ζαλακώστα (Μιά βοσκοπούλ' άγάπησα κτλ.) και τον Ὀλυμπιακό Ὑμνο του Γραφειάδη της Κρήτης, γραμμένο σε γλώσσα και σε μέτρο, πιδαρικά και τὰ δυό. Ὡς εισηγητής του βουτσινάιου ποιητικού διαγωνισμού έδωκε τον τελειωτικό χαρακτήρισμό του Παράσχου. Πρωτοφανερῶθηκε σαϊξπηριστής φλογερὸς με τον πρό-

λογο της «Μαρίας Δοξαπατρή». Ὑστερα ο Εὐριπίδης του έδωσε κάθε του θαυμασμό σχεδόν προς τον παγκόσμιο ποιητή. Και ή ρωμαντική του φούρια ξεθύμανε στη λατρεία των άρχαίων τραγικών, αλλά Γκαίτε. Κ' οι πιο μεγάλοι τον άφιναν άδιάφορο, ή τότε σκανταλίζαν. Κάποτε μου ζήτησ' ένα τόμο του Ίψεν. Ὑστερ' από μέρες μου τον ξαναγύρισε με άπελπιστικώτατο μορφασμό. Στο άριστούργημα του Δοστογιέφσκη «Το έγκλημα και ή τιμωρία» δεν είδε παρά κακουργήματα που τον κάμανε νάνατριχιάσει.

*

Με το Γκαίτε, το γαληνό, το μουσικό και τιν καθολικό νοῦ, που τὰ καταλάβαινε όλα, δε δίνετ' εύκολα και συχνά να μοιάζουνε θνητοί έδω κάτω. Πολύ περισσότερο ο Βερναρδάκης που δύσκολα μπορούσε να μπάρη το έγώ του σε ἄλλα έγώ, όσο κι αν εΐτανε δραματικός συγγραφέας, και που εΐτανε του πάθους σκλάβος, και που τον Εὐριπίδη ίσα ίσα για την παθητική του δύναμη τον άγάπησ' έτσι, δύναμη που τον έκαμε να φανῇ χαμηλότερος μπροστά στα μάτια μεγάλων κριτικών, άγνάντια από τὰ γιγάντια άναστήματα του Αίσχύλου και του Σοφοκλή. Όμως ο Βερναρδάκης αν εΐτανε ή φαντασία του πιο πολύ δημιουργική, κι αν τότε βροθοῦσαν έξωτερικὲς περιστάσεις, κι αν εΐρισκ' ένα γλωσσικό όργανο που να κάνει σωστά τη δουλειά του, θα μπορούσε να γίνη για μᾶς ένας Καρνετότσης.

Θυμῶμαι το τραγούδι της Σαπφῶς στη «Μαρία Δοξαπατρή» από τὰ καλλιτεχνικώτερα που εΐχει να παρουσιάσῃ ή ποίηση των καθχερευουσώνων σιμά σε κάποια ἄλλα του Ραγκαβῆ. Θυμῶμαι τὰ χορικά των «Κυφελιδῶν», σοφὲς προσπάθειες προς άνάσταση της άρχαίας κυρικής μετρικής και μεγαλοπρέπειας. Θυμῶμαι την «Πέρδικα» της «Φροσύνης» που ο ποιητής θέλει να δείξῃ πως δεν του είναι ξένη και του δημοτικού μας τραγουδιού ή χάρη. Με συγκινεῖ κάποιο άντάμωμα και στο Βερναρδάκη—καθὼς σε πολλούς από τους πιο υπέροχους του καιρού μας—τέχνης και έπιστήμης. Ο καθηγητής της Ιστορίας έγινε και ποιητής της Ιστορίας. Έτσι και ή έπιστήμη μπορεί να ροδοξεσταθῇ από κάποιο φῶς άγάπης, και ή τέχνη να βάλῃ μέσα της οὐσία και δύναμη. Άδιάφορο πως δεν κατορθώσανε στην περίπτωση τούτη τὰ δυό στοιχεία να χωνευτούν άρμονικά το ένα μέσα στο

ἄλλο· άδιάφορο πως μία στήν ποιητική του εργασία ο διαβασμένος, ο έλληνιστής, ο ιστοριογνώστης άδικῶνε τον ξαναδημιουργὸ της ζωῆς τραγουδιστή. Ο Βερναρδάκης δεν άρχισε το έργο του, καθὼς εΐ περισσότεροι από μᾶς, με τίς άπαραίτητες συλλογές στιχῶν των είκοσι χρονῶν. Άρχισε με ποίημα σπουδῆς, με τη συζαντινή παράδοση της «Είκασίας». Μόνοι στίχοι του που βρίσκεις μιά πνοή ρωμαντική βυρωνική είναι ο άτελείωτος «Πλάνης». Με τὰ δράματά του άγγιζε σημαντικούς σταθμούς της εθνικής ιστορίας μας από την άρχαία Μερόπη ως την Εὐφροσύνη των καιρῶν του Ἀλήπασσα. Στους «Κυφελίδες» με όλο τους το άρχαίο έπανωφόρι, υπαρχει ακόμα πολὺς σαϊξπηρισμός. Στη «Μερόπη» προσενηϊ έντύπωση ή σκηνοπλαστική τέχνη. Και στην «Αντιόπη», εμπνευσμένη από έν άπόσπασμα του Εὐριπίδη, συμβιβάζει ο ποιητής και τους δυό γλωσσικούς τρόπους· μεταχειρίζεται πότε την καθχερευουσα, πότε τη δημοτική· μα τέτοιος συμβιβασμός είναι περιττός, και τέτοια διγλωσσία δε μπορεί σοβαρά να υποστηριχτῇ. Τώρα της δραματικής τέχνης, κι από αισθητικούς κι από γλωσσικούς λόγους, έχουμε όλως διόλου διαφωτιστική ιδέα, κι όσο κι αν άρνησε, κι όσο κι αν δεν το προσέχουν, το δρᾶμ' άρχίζει και σ' έμᾶς να μπαίνει στον ίσιο δρόμο. Μα δε θα έμποδίσῃ αὐτό να λογαριαστῇ ξεχωριστά μιά μέρα από τον ιστορικό ή σοφὸ εργασία του Βερναρδάκη, άνίσως και ή καθχερευουσα λογοτεχνία μας είναι γραφτό να ζήσῃ, ἔς είναι και σε κάποιες σελίδες της φιλολογικῆς Ιστορίας.

Ο γέρο Weil, μέλος του γαλλικού Ἰνστιτούτου, έλληνιστής από τους έπιστημότατους, λογομαχησε με το Βερναρδάκη, όταν αὐτός τύπωσε στη «Ζωγράφειο Βιβλιοθήκη» την περιφημη έκδοσή του των «Φοινισσῶν»· ή λογομαχία κυρίως άπάνου στο δυσκολοεδιαλυτο ζήτημα της άριστοτέλικης καθάρσεως των παθημάτων. Ο Γάλλος σοφὸς έκρινε σε μακρότατα ἔθρα μέσα στη «Journal des savants» την εργασία του Ἑλλήνα. Άναμεσα σε ἄλλα άπορεῖ πως ο Βερναρδάκης δεν πολυνοστιμίζεται τίς ιδέες των συντοπιστῶν του Πολυδεύκηδων και Φρόνιχων του ΙΘ αἰῶνα που άγωνίζονται να ξαναχυρίσουν τη γλώσσα στον καιρό του Ἰσοκράτη και του Ξενοφάντα· άναφέρει τη γνώμη του Βερναρδάκη πως με τέτοια σχολαστική διδασκαλία της άρχαίας ελληνικῆς στα σκελες μας, τὰ ελληνόπουλα χάνουν τὰ έφτά δέκατα της παιδικῆς και

ΨΥΧΑΡΙΣ

Η ΑΡΡΩΣΤΗ ΔΟΥΛΑ *

Λοιπόν ήταν τὰ πηγαίνανε ταιρι ταιρι, δηλαδή τον περισσότερο καιρό, το πρώτ, έρχότανε το καλό το κοριτσάκι, κυβαλούσε κάτω από δῶ, κάτω από κεϊ, έφερνε τὰ πκζιμάδια, έφερνε το νερό για τον πατέρα που είχε τη συνήθεια, ίσως και τη μανία να τὰ βρίσκῃ πάντα όλα στη θέση τους, και που δεν κοιμότανε ἄ δεν του έστρωνε ή Κκτινούλα το κρεβάτι. Ἀπλωνε φρόνιμα ή μικρή άπάνω στο πάπλωμα ένα χρᾶμι άγορασμένο στη Βενετία, που τᾶγαποῦσε πολὺ ο κ. Ἀντρέας, έθαζε το μαξιλλάρι, συγύριζε, κάποτες έπιανε και τη σκούπα, μιά σκούπα μηχανική που μάζωνε τη σκόνη μέσα της και δεν τη σκόρπιζε στον αέρα, είδαμῇ δε θα την άφινε ή Κκτινούλα να κυλιέται στα σαρώματα. Έτσι τᾶθῶο το παιδί και τᾶπλοϊκό το χωριατόπουλο είχανε μιά καρδιά οι δυό και σμίγανε με την καρδιά, σμίγανε κ' οι λογισμοί τους.

(*) Η άρχή του στο 228 φύλλο.

Μαζί της ή Κκτινούλα είχε θᾶῖρος, σε να εΐτανε μόνη κατάμονη με τον έαφτό της και λεπτέρη. Όταν την πήγαινε στο μάθημα, τᾶπομεσήμερο ή το πρώτ, έπρεπε να κάμουνε κάμποσο δρόμο, γιατί το σχολείο βρισκότανε από τᾶλλο το μέρος του ποταμού. Ἀμάξι δεν παίρνανε, παίρνανε το λεωφορεϊτο, κάποτες, τον Ἀη Δημήτρη, με τον καλό καιρό, άνεβαίνανε κι άπάνω. Καθότανε ή Μοιρίτα κοντά στην Κκτινούλα κι άρχιζε τις κουβέντες· μα ή Κκτινούλα, που το λεωφορεϊτο τη ζάλιζε, παρκαλούσε ἄξαφνα τη Μοιρίτα να μὴν τᾶς μιλή, κι άμέσως το κοριτσάκι, όση όρεξη κι αν είχε για τὰ λόγια, έπιανε το βιβλίο της και διάβαζε, χωρίς κανε νάνοίξῃ το στόμα. Κοίταζε ή Κκτινούλα τούς διαβάτες και τίποτα δεν έβλεπε· σαν κουκκιά της φαινόντανε οι ἄνθρωποι, τὰ φαντάσματα. Νόμιζε μάλιστα πως ο κόσμος την πακταηρούσε, πως τη δέιχνανε με το δάχτυλο και την περνούσανε, την περνούσανε για χαμένη. Μα τί να της μέλῃ; Τῆς έρχότανε άκτανίκτη άδιαφορία για τη ζωή. Ἀμα γύριζε σπίτι, έλεγε να πέσῃ κάπου, να μὴ σαλέψῃ, τίποτα πᾶ να μὴν κάμῃ, να ψοφήσῃ στη γωνιά της σαν το γέρικο το σκυλί. Την έτρωγε όμως κ' ή συνείδησή της, που τερπέλιαζε, όπως θαῖροῦ-

σε, και την είχανε άνάγκη. Έχανε πάλι κουράγιο. Η τρομάρα της εΐτανε σαν κατέβαινε πρωτ' πρωτ' να συγυρίσῃ το έργαστήρι του κ. Ἀντρέα, κι άπελπιζότανε που ή δύναμη της έλειπε, που ίσως δε θα μπόρεσῃ διόλου. Ἀκουμποῦσε μιά στιγμή στον καναπέ κ' έκλιγε δάκακι πικρά. Συλλογιότανε την Ὀλιν και τη βρᾶνιζε ή σκέψη που ή Κυρία δε θᾶραζε να τᾶέεται ή Κκτινούλα και να μὴ φροντίζῃ για τον Κύριο. Αίγνεβε ή κακμένη, λες κ' έλιωνε μέσα τη μέρα. Δεν πονούσε καθᾶπο, ή μέση της μόνο κάπου κάπου τῆς πονούσε και τὸ κεφάλι. Δεν έπαβε όμως ή κούραση, και τῆς έφερνε πάντα και πάντα, δίχως να τὸ ξέρῃ, το έμπυ που μαζωνότανε στο δεξιό της το νεφρί.

Εκνάνιωνε ώς τούτο ή Κκτινούλα στο έργαστήρι, κάθε φορά που άγγιζε, για να σκουπίσῃ το γραφεϊτο, ένα κοντύλι, μιά πέννα ή ο τι κι αν εΐτανε της Ὀλινς. Τὸ σήκωνε, τὸ χᾶδεε με τὰ δάχτυλά της, τὸ παρκαλούσε. Λες κ' έπιανε κόνισμα. Είχε πεντέξῃ γραφεϊτ ο κ. Ἀντρέας, τὸ καθένα για μιά εργασία χωριστή—άλληλογραφία, μαθήματα, μικρές μελέτες, μεγαλύτερες—και στο καθένα κάτι έθαζε που τὸ βρᾶτοῦσε από την πεθῃμένη. Τὰ περισσότερα τᾶράδαζε άπάνω σε μιά χαμηλή

τῆς ἐφημέριος ἡλικίας τους μελετώντας τὴν ἀρχαία, χωρὶς νὰ μάθουν μήτε τὴν ἀρχαία, μήτε πῶς πρέπει νὰ γράφουν καὶ νὰ μιλάνε σήμερα. Ἐλεεινολογεῖ ὁ Βερναρδάκης — λέει ὁ Weil — τὴν κακὴ μοῖρα τούτου, ἐν τούτοις ὑποτάσσεται σ' αὐτὴ τὴν κατάστασι, σὰ νὰ εἴτανε τετελεσμένο γεγονός, καὶ νύκει τίς νεωτερικὰς ἰδέας του μὲ ἀρχαίκα φορέματα. Καὶ τέλος σωστὰ καὶ προφητικὰ ὁ φωτισμένος ἑλληνοιστής, καμιά δεκαετία χρόνια πρὶν ἀκουστῇ ὁ Κρουμπάχερ, σημειώνει τάκοιλου :

«Οἱ ἐπιστήμονες (στὴν Ἑλλάδα) προσπαθοῦνε νὰ γράφουν καὶ νὰ μιλάνε καθὼς κάνανε στὸν καιρὸ τοῦ Ξενοφῶντα καὶ τοῦ Ἰσοκράτη. Καὶ μήτε ποὺ τοὺς φτάνει πῶς ἀλλάξαν οἱ ἰδίαι· ἔχουν τὴν ἀξίωσιν νὰ ἐπιβάλλουν τὴν ἀλλαγὴ αὐτὴ καὶ στὴν κοινωνία καὶ στὸ λαόν. Λένε πῶς οἱ ἐπιστήμονες πετυχαίνουν στὴν παρὰξεναν αὐτὴν προσπάθειαν· μὰ καὶ τέλεια σήμερον καὶ ἂν εἴταν ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου τους, τὸ ἔργο θάπρεπε νὰ ξαναρχίσουν ὅπως ἀπὸ ἐκατὸ χρόνιον· γιατί ἡ σοφία δὲν μὴν οἶ νάλυσοδόση τῇ ζωῇ».

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΛΑΘΕΙΕΣ ΚΑΙ ΨΕΜΑΤΑ

(Ἱστορίαι γιὰ παιδιὰ καὶ φιλοσόφους.)

ΨΕΥΤΡΑ ΑΓΑΠΗ

Τοῦ ἀγαπητοῦ μου Ἑρμοῦ.

Ἦρθεν ἡ νύχτα καὶ τὸ χωριόν, σὰ μιὰ ψυχὴ, γλυκοκοιμήθηκε στὴν πλαγιὰ τοῦ βουνοῦ. Ὁ ὕπνος ἔδρεε στὴν ἀγκαλιά του σπῖτια, δέντρα καὶ ἀνθρώπους. Σὲ λίγο τ' ὀλοστρόγγυλο φεγγάρι, ἥσυχο καὶ βουδόν, σὰ νὰ μὴν ἤθελε νὰ ταραξῇ τὸν ὁμορφὸν ὕπνον, πρόσβαλε ἀπ' τὴν ψηλὴ κορυφὴ καὶ φήλωσε πᾶν ἀπ' τὰ λευκὰ σπιτάκια. Τὸ φῶς του χύθηκε σιγαλὸ σ' ὅλα τὰ γνῶριμα μέρη. Πλημμύρησε ὀλόγυρα, χύθηκε ἀνάμεσα σὲ κλαδιά, γλύστρησε στ' ἀνοίγματα τῶν περκαθριῶν, κατέβηκε ἀπὸ τίς σαθρωμένες στέγες, πέρασε ἀπὸ τρύπες καὶ χαρμαῖδες καὶ μοίρασε ἀπὸ ἓνα γλυκὸν ὄνειρον σὲ κάθε κρεβάτι.

Μονάχα στὸ στρώμα τῆς ὁμορφῆς χήρας δὲν μπόρεσε νάκοιμη τὸ χάρισμά το. Καθὼς γλύστρησε ἀπ' τὴν σχισμὰδα τοῦ περκαθριῶν, ἀντίκρυσε δύο μεγάλα μύτια, ὀρθάνοιχτα, γεμάτα δάκρυα. Φίλησε τὰ δάκρυά της καὶ τῆς χάιδεψε τὸ χλωμὸ πρόσωπον.

Βιβλιοθήκη ποὺ τῆς χρησίμευε καὶ ὅπου φύλαγε ἀπὸ τότες τὰ βιβλιόχρηκα τῆς ὁ Ἀντρέας. Τάλλα βιβλία, ὅλα παστρικά καὶ ὅλα θεμενικά, γεμίζανε καμιά δεκαετία θεόρτητα ἀφίκα, πρὶν ἀπὸ δύο μεριές τοῦ ἐργαστηρίου, κολλητὰ στὸν τοίχον, ἀνεβάνανε κάμποσο ἀψηλὰ καὶ λογαριάζανε ὡς ὀχτὼ κ' ἐννιά μέτρα μήκος. Ὅταν ἐμπναινε, δὲν ἔβλεπε παρὰ βιβλία. Σὲ μιὰν ἀκρὴν, ἐκεῖ ποὺ ταίχυνε οἱ δύο ἀνοίχτες βιβλιοθήκες, περκαθρὶκα μπροστὰ τους, μὲ τὰ κλειστὰ τῆς τὰ περκαθρὶκα στὰ δύο πλεῖρα, γυάλιζε ἡ νόστιμη βιβλιοθηκούλα, χαριτωμένη καὶ μυστική. Πίσω τῆς, δηλαδή ἀνάμεσα βιβλιοθηκούλα καὶ ῥάφια, ὑψωνόταν μιὰ κινητὴ ζύλινη σκάλα, γιὰ νὰ πᾶς ὅπου δὲν ἔφτανε τὸ χέρι μονάχου. Πάντα, πρὶν ποὺ πᾶς τὸ βιβλίον ποὺ γύρευε, ὁ Ἀντρέας, ἀπὸ πᾶν ἀπὸ τὴν σκάλα, ἔβριχνε μιὰ τρυφερόληψη μυτιὰ στὴ βιβλιοθηκούλα καὶ στὸ γραφεῖο τῆς Ὀλίας, ποὺ τὸ κρατοῦσε ἀπαράλλαχτα ὥπως ἐκεῖνη τοῦ τῆρε, μὲ τὴν καρεγλίτσα τῆς τῆ μετὰξωτῇ, σὺν πιασμένῳ μεταξὺ στὰ δύο περκαθρὶκα τῆς βιβλιοθηκούλας, καὶ γιὰ νὰ νοιγιστοῦναι πρὸ ἔργου, στημένῳ λοξά. Τὸ ἤξερε ἡ Κατινούλα πῶς ὁ ἀφέντης συχνὴνὴγαινε ἀπὸ κεῖ. Λοιπόν, ὅση κούραση καὶ ἂν ἐννοιωθε, ὅσο κομμένη

— Γιατί δὲν κοιμᾶσαι, ὁμορφὴ χήρα; Σοῦφερα ἓνα γλυκὸν ὄνειρον...

— Ὁ ὕπνος ἔφυγε ἀπὸ τὰ βλέφαρά μου καὶ τὸ νεῖρό μου τὸ βλέπω μ' ἀνοίχτὰ τὰ μάτια...

Ἡ ὁμορφὴ χήρα συλλογιζόταν τὸν καλὸ της, ποὺ τὴν ἔφισε κ' ἔφυγε τόσο βιαστικά, λέγοντάς της πῶς θὰ ξαναγυρίσει καὶ δὲν ξαναγύρισε. Καὶ δὲν ξαναγύρισε γιατί ὁ Χάρος τὸν βρῆκε στὸν δρόμον τοῦ καὶ τὸν πῆρε μαζί του. Σὰν εἶδε τὸ φεγγάρι, ἀντρεῖψε ὁ καημός της.

— Φεγγαράκι μου, δειξέ μου τὸ δρόμον, νὰ πάω νὰ βρῶ τὸν καλὸ μου.

Τὸ φεγγαράκι ἐχάιδεψε τὰ ξανθὰ της μαλλιά μὲ καλοσύνη.

Τότες ἡ ὁμορφὴ χήρα σκούπισε τὰ δάκρυά της πετάχτηκε ἀπ' τὸ στρώμα, φόρεσε τὰ μαῦρα της, ρούχα, σκέπασε τὸ ξανθὸ της κεφάλι μὲ τὴ μαύρη μαντύλα καὶ βγήκε σὺν ἡσυχίᾳ ἀπ' τὴν πόρτα.

— Φεγγαράκι μου, δειξέ μου τὸ δρόμον, νὰ πάω νὰ βρῶ τὸν καλὸ μου.

Ὁ καλὸς της, δύο χρόνια τώρα, κοιμότανε ἔρημος καὶ μονάχος κι' αὐτός, κάτω ἀπ' τὸ ψηλὸ τὸ κυπαρίσι, στὴν αὐλὴ τοῦ μοναστηριοῦ. Ἡ ὁμορφὴ χήρα πέρασε στενὰ καὶ σταυροδρόμια, πέρασε χωράφια καὶ ρηματιές, γιὰ νὰ φτάσῃ στὸν καλὸ της, νὰ τὸν συντροφιάσῃ ὅλη τὴ νύχτα, νὰ τοῦ πῇ τὰ μυστικά της ἀγάπης.

Τὸ φεγγάρι τῆς ἔδειξε τὸ δρόμον καὶ τὴν ἔφερε ὡς τὴν πόρτα τοῦ μοναστηριοῦ. Τὰ πουλιὰ καὶ τὰ κυπαρίσια τὴ γινώριζαν ἀπὸ μακριὰ καὶ τὴν καλοδέχτηκαν μ' ἀγάπη καὶ ψυχοπῶνια.

Σὰν ἐμπήκε μαυροστεμένη ἡ νυφούλα στὴν αὐλὴ τοῦ μοναστηριοῦ, προχώρησε ἀλαφροπατώντας στὸ παχὺ χορτάρι καὶ στάθηκε μπροστὰ στὸ μνημα τοῦ καλοῦ της. Τὰ δάκρυά της τρέχανε σιγαλὰ μέσα στὸ φῶς κάτω ἀπ' τὴ μαύρη μαντύλα, ὥπως τρέχανε κάτω ἀπ' τὸ λευκὸ πέπλο, τὴν ὥρα τοῦ γάμου. Κάθισε στὴ ρίζα τοῦ κυπαρισιοῦ κι' ἀγκάλιασε τὴν πέτρα τοῦ τάφου. Τὸ ἄσπρο καὶ χλωμὸ της χέρι χάιδεψε γλυκὰ κι' ἀλαφρὰ τὴν κρύα πέτρα, σὺν κορμὶ ἀγαπημένο.

— Πῶς εἶσαι, κύριε, ἀγάπη μου, σὺν τὸ μάγμαρο! Τὸ ἀγαπᾷ τῆς νύχτας σὲ πάγωσε, καλὲ μου...

Ἐσκυψε καὶ ζέστανε τὴν πέτρα μὲ τὴν ἀναισθησίαν της.

Ἐνὰ ἀηδονάκι, ποὺ εἶχε ὑπνῆσει ἀπ' τὸ φῶς τοῦ φεγγαριοῦ, καὶ τινάζε τίς φτερούγες του ἀπάνω

στὸ ψηλὸ κλαδί, ψυχοπῶνεσε τὴν ὁμορφὴ χήρα καὶ τῆς εἶπε μὲ φιλὴ φωνούλα :

— Ἀδίκᾳ κλαῖς καὶ δέρνησαι, ὁμορφὴ χήρα. Ὁ καλὸς σου δὲν σ' ἀκούει, γιατί ὁ καλὸς σου δὲν εἶν' ἐδῶ.

Ἡ ὁμορφὴ χήρα ξαφνιαστικὴ ἀπ' τὴ φωνούλα τοῦ ἀηδονιοῦ.

— Καλὸ μου πουλί, τοῦ εἶπε. Ἐσὺ ποὺ συντροφιάσῃς τὸν καλὸ μου καὶ νανουρίζεις τὸν ὕπνον τοῦ, γιὰ πῆς μου ποῦ βρίσκεται, γιὰ νὰ πάω νὰ τὸν βρῶ.

Τὸ ἀηδόνι ξαναλάλησε μὲ καλοσύνη.

— Κάθε νύχτα ὁ καλὸς σου, σηκώνεται ἀπ' τὸ χῶμα, φεύγει μακριὰ καὶ μὲ τὴν αὐγὴ ξαναγυρίζει.

Ἡ ὁμορφὴ χήρα λαχτάρησε ἀπὸ ἀγάπη.

— Γιὰ πῆς μου, καλὸ πουλί, τοῦ ξαναεἶπε. Ἐσὺ ποὺ βλέπεις μακριὰ, ἀπ' τὸ ψηλὸ κλαδί σου, γιὰ πῆς μου, ποῦ πᾶει ὁ καλὸς μου;

— Ἀλλοῖμονο! Δὲν ξέρεις, φτωχὴ γυναικούλα, ποῦ πᾶνε οἱ πεθαμένοι; Ὅταν ἡ νύχτα ἀπλωθῇ ἀπάνω στὰ μνήματά τους, πᾶνε καὶ βρίσκουν τίς ἀγάπες τους.

— Καλὸ πουλί! εἶπε μ' ἓναν ἀναστεναγμὸν ἡ ὁμορφὴ χήρα. Καλὸ πουλί, γιατί παίζεις μὲ τὸν πόνο μου; Ἐγὼ εἶμαι ἡ ἀγάπη του καὶ πέρασαν νύχτες καὶ νύχτες κι' ὁ καλὸς μου δὲν ἤρθε νὰ μὲ βρῇ.

Τὸ ἀηδόνι ψυχοπῶνεσε τὴν ὁμορφὴ χήρα καὶ τῆς ξαναμίλησε μὲ γλυκύτερη φωνούλα.

— Ἀν εἶσαι ἐσὺ ἡ ἀγάπη του, ὁ καλὸς σου ἔφυγε βιαστικὸς γιὰ νὰ σ' ἀνταμώσῃ. Γύρισε στὸ σπῖτι σου καὶ στρώσε τὸ νυφικὸ σου κρεβάτι, πρὶν προβάλλῃ ἡ αὐγούλα. Γιατί ἂν ἀργήσῃς ἀκόμα, δὲ θὰ προφτάσῃς τὸν καλὸ σου.

Ἡ ὁμορφὴ χήρα ἀναστενάξε πάλι.

— Γιὰ πῆς μου, καλὸ πουλί, ἐσὺ ποὺ βλέπεις μακριὰ, ἀπ' τὸ ψηλὸ κλαδί σου, ποῖον δρόμον πῆρε ὁ καλὸς μου, γιὰ νὰ τὸν συντύχω στὸ δρόμον νὰ τὸν συντροφιάσῃ στὸ φτωχικὸ μας. Εἶνα, δύο χρόνια ποὺ λείπει καὶ θὰ ξέχασε τὸ σπῖτι του καὶ δὲ θὰ βρῇ σκὴ τὴν πόρτα τῆς καλῆς του καὶ θὰ γυρίσῃ μὲς στὴν ἄγρια νύχτα σὺν κολασμένοις. Πῆς μου, καλὸ πουλί, ποῖον δρόμον ἐπῆρε, γιὰ νὰ πάω νὰ τὸν συντύχω.

Τὸ ἀηδόνι κατέβηκε ἓνα κλαδί χαμηλότερα καὶ ξαναεἶπε στὴν ὁμορφὴ χήρα.

— Βλέπεις τὸ μετὰξω δρόμον μὲ τίς ψηλὰς τίς λευκὰς; Ἀποκεῖ ἐπῆρε ὁ καλὸς σου. Ἐπέρασε τὴ

καὶ ἂν εἴτανε, τοῦ κάκου! Ἐπρεπε νὰ ζυγώσῃ ὡς τὸ ἱερὸν, καθὼς τὸλεγε, καὶ κάποτες ἀπὸ τὸν κανὼν τοῦ ὅπου ἔφευγε μιὰ σπιμύλα νάνασάνη, περνοῦσαν μὲ θέληση τὰ βρωστικὰ δουλικά ἔσκα μὲ τὸ γραφεῖο, γιὰ νὰ παστρέψῃ, γιὰ νὰ φροντίσῃ, γιὰ νὰ μιλήσῃ τῇ Κυρίᾳ.

Κοιτάξτε ὅμως τί βάρβαρον ποὺ εἶναι ἄξιον νὰ φερθῇ ἐνὰς ἄνθρωπος καλός. Τὴ χρονιά ἐκεῖνη, ὁ κ. Ἀντρέας εἶχε ἀπειρεὶ δουλειές. Ἐβγαίνει πρώτην φορὰ ὑποψήφιος στὸ Γαλλικὸ Ἰνστιτούτ κ' ἔπρεπε νὰ κἀμὴ βίβλιος καὶ βίβλιος, τριάντα ἐννιά μὲ τὴν ἀρχὴν, ἐπειδὴ σκράντα εἶναι οἱ ἀκαδημαϊκοὶ καὶ γιὰ νὰ γίνῃς μέλος, χρειάζεται φυσικὰ εἶναι ἀπὸ τοὺς παρὰντα νὰ πεθάνῃ. Ὁ κ. Ἀντρέας Ὀλπιένης, χωρὶς νὰ εἶναι, ὅπως λένε στὸ Παρίσι, κενένας ξεβράκκωτος παναστάνης, περνοῦσε γιὰ τέτατος ἡ τὸν περνοῦσαν, γιατί σφύρανε στῶς ἀντίπαλός του καὶ γιατί στὰ πολιτικὰ καὶ θρησκευτικὰ ζητήματα, ποὺ συγγενέδουνε τρομερὰ στὴ Γαλλίαν, ποὺ εἶναι μάλιστα ἐνὰ ζήτημα καὶ τὰ δύο, πήγαμε ὁ κ. Ὀλπιένης πρὸ μπροστὰ κάμποσο ἀπὸ τοὺς συνανδέρφους του καὶ ἀπὸ ἄλλους πολλοὺς συμπολίτες του. Ἐΐτανε, κατὰ τὸ συνηθισμένον τὸν ὅρον, προχωρημένος στὴς ἰδέας. Ὁ φιλοσοφικὸς του καὶ ἀνεξάρ-

τητος νοῦς, ὁ θετικὸς καὶ λέπτερος ἀπὸ κάθε πρόληψιν, γύρευε μόνο καὶ μόνο τὴν ἀλήθειαν. Ἡ ἀλήθεια ὅμως ἡ δική του δὲν ἐμοιάζε μὲ τὴν ἀλήθειαν ὁλωνῶν. Γιὰ τοῦτο καὶ στίς βίβλιος ποὺ ἐκκνεμερικοί τοῦ τὸ βροστούσαν βαρὶ. Μὰ ὁ Ἀντρέας ποὺ εἶχε κρίσιν καὶ ποὺ ἤξερε κάπως τὰ θρώπινα, δὲν ἀπορούσε μ' ἀφ' αὐτοῦ. Κάτι ἄλλο τὸν χολόσκανε. Χολόσκανε μὲ τίς βίβλιος ποὺ τοῦ παίρνανε τόσο καιρό, ποὺ δὲν τὸν ἀφίνανε ἔντυχο, παρὰ τοῦ κόφτανε τὴν ταχτικότητά του τὴν ἐργασία, τὴν κωνονισμένην τοῦ τῇ ζωῇ. Λοιπὸν περκατοῦσε βιαστικὰ τὸ ἐργαστήριον τοῦ, ἀνέβαινε στὴν κρεβάττοκαμάρη του, ντυνότανε γλήγυρα, βροβλοῦσε ὡς τὴν ἀλλέαν ἢ ὡς τὴν πόρταν, κάποτες ξεχνόυσε τίποτις ἀπάνω, γάντια ἢ μαντίλι, φώναζε τὴν Κατινούλα, μάνι μάνι νὰ τοῦ τὸ φέρῃ. Ὅτι ποὺ ἀκούγε ἡ Κατινούλα τὴ φωνή, τὴν ἔπανε τρομάρα. Θὰ μπόρῃσῃ ἀρχαίκα ἢ δὲ θὰ μπόρῃσῃ νὰ πᾶς ὡς τὴν κρεβάττοκαμάρη καὶ νὰ γυρίσῃ; Στεκότανε μιὰ στιγμὴ κάτω στὴ σκάλα καὶ τὴν πνίγανε τὰ δάκρυα. Ἐπειτα ἔβαζε τὰ δυνατὰ της καὶ τοῦ ἔφερνε τρεχάτη ἐκεῖνον ποὺ ζητοῦσε.

Ὁ κ. Ἀντρέας ἐννοεῖται πῶς ἀφ' αὐτοῦ μήτε τὰ φανταζότανε. Θὰρῶ μάλιστα πῶς μ' ὅλη τὴ βιάσιν καὶ ὅσο πρόφτανε νὰ συλλογιστῇ τέτοιον πράγμα-